

XIII^a

MARCI EPHESII CONFESSIO FIDEI FLORENTIAE SCRIPTA, SED POST ABSOLUTAM SYNODUM IN LUCEM EDITA.

* ΤΟΥ ἍΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ἘΦΕΣΟΥ, ΚΥΡ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΕΥΤΕ-
ΝΙΚΟΥ, ὌΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ὙΡΘΙΣ ΗΙ-
ΣΤΕΩΣ ἘΚΤΕΘΕΙΣΑ * ἘΝ ΦΑΩΡΕΝΤΙΑ
5 ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΛΑΤΙΝΟΥΣ ΓΕΝΟ-
ΜΕΝΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ.

SANCTISSIMI ARCHIEPISCOPI EPHESI Paris. 1218
DOMNI MARCI EUGENICI CONFESSIO * 1. 502*.
RECTAE FIDEI EDITA FLORENTIAE
IN SYNODO CUM LATINIS HABITA.

1. Ἐγὼ τῇ τοῦ Θεοῦ γέριτι δόγμασιν ἐντραχεῖς
εὐσεβέστι καὶ τῇ ἀγίᾳ καὶ¹ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ
διὰ πάντων ἐπόμενος, πιστεύω καὶ δομολογῶ τὸν
10 Θεόν καὶ² Πατέρα μόνον ἀναρργον καὶ ἀνατίου,
πηγὴν δὲ³ καὶ αἰτίαν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ⁴ Πνεύ-
ματος ὃ τε⁵ γὰρ Υἱὸς⁶ εἶ αὐτοῦ γεγέννηται⁷ καὶ
τὸ Πνεύμα εἶ αὐτοῦ ἐκπορεύεται, μηδὲν τοῦ Υἱοῦ
5 συμβαλλομένου πρὸς τὴν ἐκπόρευσιν, ὡσπερ οὐδὲ⁸
τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴν γέννησιν, ἢ⁹ κατὰ τὸ

1. Ego, favente Deo, sanis doctrinis imbutus
ac sanctae catholicaeque Ecclesiae per omnia
obsecundans, credo et confiteor Deum et
Patrem solum esse ingenitum principiique
expertem, fontem vero et causam Filii et Spi-
ritus sancti; quippe Filius ex illo genitus est,
et Spiritus ex illo procedit, quin Filius quid-
quam conferat ad processionem, Spiritusve
ad generationem; aliis verbis progressiones

Titulus in A et Q ordine inverso se habet. in A : Ὄμολογία — γενομένην σύνοδον παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου
— Εὐγενικοῦ; in Q : Ὄμολογία — Φιλορεντία παρὰ τοῦ μακαρίου πατρὸς Ἐφέσου. — Φιλορεντίᾳ P. — 1. καὶ
post ἄγια om. E. — 2. καὶ post θεόν om. QE. — 3. δὲ om. Q. — 4. τοῦ ἀγίου πν. Q. — 5. τε om. E. — 6. ὃ
iterum habet ante νῦν P. — 7. γεγέννηται MN. — 8. οὐδὲ : μηδὲ QN. — 9. ἢ om. E.

a) Atheniensis 652, f. 11-13° (= A). — Mediolanensis Ambrosianus 653, f. 15°-20 (= M). — Medio-
lanensis Ambrosianus 899, f. 115-118 (= N). — Parisinus 1218, f. 502ro-504ro (= P). — Parisinus 1286, f. 181-184ro (= Q). — Valicanus-Ottobonianus 418, f. 419°-420, vix memorandus, ut qui exordium tantum exhibeat (= O). — Habetur quoque
in aliis codicibus bene multis quos inter memo-
randi occurunt: Parisinus 1259, f. 6-7; Parisinus
1327, f. 248; Parisinus 2075, f. 333-334°, manu
Ioannis Eugenici, Marci fratri, exaratus; Parisi-
nus 3104, qui apographum est Emerici Bigot e
codice Ambrosiano descriptum, ac propterea
nullius, ad rem quod spectral, prelii; Monacensis
145, f. 191; Monacensis 256, f. 123; Palatinus 403,
f. 99-104; Scorialensis Ω. III, 2, f. 152ro; Selden
42, f. 151. Bibliothecarum Orientis codices, qui
vix adiri possunt, consulto omisi.

His adnumerandi sunt libri illi manuscripti, qui
eiusdem epistolae confutationem a Gregorio
protosynkello, moxque patriarcha Constantino-
politano editam, exhibent: in his enim Marci

textus per partes dissectus repraesentatur. Sunt
autem isti: Monacensis 27, f. 114°-144; Marcianus
589 (sign. LXXXIII, 3), f. 205; Laurentianus 14,
plut. X, n. 12; Vaticanus 1428, f. 210°-241°.

Saepius etiam, saltem apud Graecos, typis
mandata est, videlicet a Dositheo patriarcha
Hierosolymitano in *Tomo Amoris* qui dicitur
(Iasii in Moldavia, 1698), p. 586-598; quam editionem,
littere mendis refertam, caecis oculis repe-
tierunt Athanasius Parius in Marci Eugenici vita
se potius encomio, cui titulus *Antipapas* (Vindobonae, 1785), p. 169-174, et Callistus monachus
Sanctae Annae in eiusdem Marci *Biographia*
(Athenis, 1887), p. 63-67, iterumque in *Historia schismatis* (Athenis, 1896), p. 155-160. Quas edi-
tiones, cum unam eademque textus recensionem
exhibeant, una littera E signabimus. Postremo,
non infinito certe loco, citanda venit editio confu-
tationis Gregorianae apud Migne, *P. G.*, t. 160,
p. 16-105, Iosephi Herigeri curis (H). Latinam
tamen translationem a viro illo docto elaboratam,
cum paulo asperior videretur, passim retractavi.

simul fiunt ex se invicem ortae, ut Patres theologi docent. Quare Spiritus Sanctus *per Filium* procedere dicitur, hoc est *cum Filio* et perinde ac Filius, etsi non, ut ille, generationis modo; Filius vero non dicitur *per Spiritum* generari, propterea quod relativum est Filius nomen, ne filius Spiritus esse videatur: quo sit ut Spiritus quidem Filii dicatur, quia ei secundum naturam proprius est et per ipsum appetat et datur hominibus; Filius autem Spiritus neque est neque dicitur teste Gregorio Nysseno. Quod si verba *procedere per Filium* causam denotarent, quemadmodum novi isti dicunt theologi, non autem quod per eum effulget et appareat, omnino simul cum illo prodiens eumque concomitans, ut ait divinus Damascenus, nequaquam theologi omnes ad unum

* f. 503. disertis verbis causae rationem a Filio excluderent, alio dicente^a: « Unus fons (id est una « causa) superessentialis deitatis, Pater, et « hoc a Filio et a Spiritu distinguitur »; alio vero^b: « Solus innascibilis et solus fons dei « tatis Pater », id est solus causa, sicut et solus causae expers; alio autem^c: « Quidquid « habet Pater, id Filio competit, excepta « causa »; alio vero^d: « Romani ipsi Filium « non putant causam esse Spiritus sancti »; alio demum^e: « Solus causa Pater »; et alibi^f: « Quaecumque convenient fonti, cau « sae, genitori, ea soli Patri aptanda sunt »; — nequaquam idem Damascenus, in theologia acutissimus, praepositionem *per* adhiberet, dum de Filio loquitur, praepositionem vero *ex* reiiceret. Octavo enim operis theologici

ἀμα τὰς προσόδους εἶναι καὶ σὺν ἀλλήλαις¹, ὡς οἱ θεολόγοι Πατέρες διδάσκουσι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ² ἄγιον ἐκπορεύεσθαι δι’ Υἱοῦ λέγεται³, τουτέστι μετὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὡς δὲ Υἱός, εἰ καὶ μὴ γεννητῶς ὡς ἐκεῖνος· δὲ δὲ Υἱός οὐδὲ λέγεται⁴ γεννητῶς διὰ τοῦ Πνεύματος διὰ τὸ σχετικὸν εἶναι τὸ τοῦ Υἱοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ δόξῃ οὗτος εἶναι τοῦ Πνεύματος. Ἐντεῦθεν⁵ καὶ Πνεῦμα μὲν Υἱοῦ λέγεται διὰ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον καὶ τὸ⁶ δι’ αὐτοῦ περιγένεται καὶ δίδοσθαι τοῖς ἀνθρώποις· δὲ δὲ Υἱός τοῦ Πνεύματος οὔτε ἔστιν οὔτε⁷ λέγεται κατὰ τὸν⁸ Νόστης Γρηγόριον. Εἰ δὲ τὸ δι’ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὴν αἵτιαν ἐδήλων, καθάπερ οἱ νέοι θεολόγοι φασίν, ἀλλ’ οὐ τὸ⁹ δι’ αὐτοῦ ἐκλάμπειν καὶ περιγένεται καὶ ὅλως τὸ συμπροϊέναι καὶ¹⁰ συμπαρουστεῖν¹⁰ κατὰ τὸν θεηγόρον Δαμασκηνόν, οὐκ ἀν οἱ θεολόγοι πάντες ἔχεις δημόρους τοῦ Υἱοῦ τὴν αἵτιαν, * δὲ μὲν¹¹ λέγων· « Μόνη πηγή, τούτεστιν αἵτια, τῆς ὑπερουσίου θεότητος δὲ Πατέρος, καὶ τούτῳ¹² τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος¹³ « διαχρίνεται »· δὲ δὲ « Μόνος ἀγέννητος καὶ μόνος « πηγὴ θεότητος δὲ Πατέρος », τούτεστι μόνος αἵτια καθάπερ καὶ μόνος ἀναίτιος·¹⁴ δὲ δὲ « Πάντα δια¹⁵ « δὲ Πατέρος, τοῦ Υἱοῦ, πλὴν τῆς αἵτιας »· δὲ δὲ διε¹⁶ « καὶ οἱ Ψωμάτιν τὸν Υἱὸν¹⁷ οὐ ποιοῦσιν αἵτιαν : « τοῦ Πνεύματος »· δὲ δὲ διε¹⁸ « μόνος αἵτιος¹⁹ « δὲ Πατέρος », καὶ ἐν ἄλλοις· « Τὸν Υἱὸν οὐ λέγομεν « αἵτιον οὐδὲ πατέρα », καὶ ἐν ἄλλοις· « Ὅσα « ἀξιούσει πηγὴ, αἵτια, γεννήτορι, τῷ Πατέρι μόνῳ²⁰ « προσαρμοστέα », — οὐκ ἀν δὲ θεολογικώντας οὔτος Δαμασκηνὸς τὴν διά τιθεὶς ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν δὲ ἀπηγόρευσεν²¹, ἐν μὲν τῷ ὁγδῷ τῶν θεολογικῶν λέγων· « Ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ²² Υἱοῦ ὄνομάζομεν καὶ δὲ

1. συναντήσεις E. — 2. τὸ αὐτὸν ἄγον om. H. — 3. λέγουσι N. qui tamen ad marg. in λέγεται corr.

4. ἐντεῦθε M: μὲν post ἐντεῦθε add. QN, sed om. ροτὶ Πνεῦμα. — 5. Ad marg. P alia manus vult καὶ διὰ τὸ λεγι. — 6. δὲ οὐδὲ τοῦ παρ φύσεως λέγεται, τοῦ δὲ πνεύματος δὲ νίσις οὐ λέγεται κατὰ κτιλ. E. — 7. τὸν τῆς Νόστης A. qui add. ad marg. Νόστης. — 8. τὸ om. A. — 9. συμπαρουστῶν H. — 10. δὲ μὲν Δαμασκηνὸς λέγει E, receptio scilicet in lectum auctoris nomine, quod in codicibus ad in marg. habebatur: itemque infra: δὲ δὲ Ἀθανάσιος κτιλ., quod semel monuisse satis erit. — 11. καὶ τούτῳ ΛQN. — 12. ἀναίτιος: κτιλος A. — 13. δοκεῖ ζητεῖ QH. — 14. οὐ τὸν νίσιν ποιοῦσιν H. — 15. δὲ μόνος κτιλος — οὐδὲ πατέρα om. E. — 16. Αὐτε μόνος scripsit aīt A, quod dein delevit. — 17. μόνος Q. — 18. ἀπηγόρευσεν PAM: ἀπηγόρευσε QN. — 19. πνεῦμα δὲ om. E, adhīto tamen post δὲ οὐδὲ.

Dionys. *De div. nominibus*, c. II — P. G., V, 1, c. 631 D. — In Athanas. *Contra Sabellianos*, n. 2 — P. G., I, 28, c. 97 C. — c) Gregor. Nazianz. *Orat. de uirginitate Egypti*. — P. G.,

I, 36, c. 252 A. — d) Maxim. *Epist. ad Marinum* — P. G., I, 91, c. 136 A. — e) Ioan. Damasc. *De fide orthod.*, lib. I, c. 12 = P. G., I, 94 c. 849 B. — f) Ibid., c. 849 A.

« Υἱοῦ φανεροῦσθαι καὶ μεταδίδοσθαι¹ ἡμῖν δύο— « λογοῦμεν »² ἐν δὲ τῷ τρισκαιδεκάτῳ πάλιν διαντός³ « Πνεῦμα Υἱοῦ, οὐχί ὡς ἔξ αὐτοῦ, ἀλλ’ ὡς « δι’ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον»⁴ μόνος 5 « γάρ αἰτίος δι Πατέρα »⁵ ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἰηρόδάνην ἐπιστολῇ πρὸς τῷ τέλει⁶: « Πνεῦμα ἐνυπόστατον, « ἐκπόρευμα καὶ πρόβλημα⁷, δι’ Υἱοῦ δέ, καὶ « οὐκ ἔξ Υἱοῦ, ὡς Πνεῦμα στόματος Θεοῦ, λόγου « ἐξαγγελτικόν »⁸ ἐν δὲ τῷ εἰς τὴν θεόσιμον⁹ 10 ταρῆν τοῦ Κυρίου λόγῳ¹⁰. « Πνεῦμα ἄγιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὡς ἔξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, « ὅπερ καὶ τοῦ Υἱοῦ εἰναι¹¹ λέγεται, ὡς δι’ αὐτοῦ « φανεροῦμενον¹² καὶ τῇ κτίσει μεταδίδομενον, « ἀλλ’ οὐκ ἔξ αὐτοῦ¹³ ἔχον¹⁴ τὴν ὑπαρξίαν ». Δῆλον γάρ ὡς ἔνθι μεσιτείαν αἰτιώδη δηλοὶ ή διὰ καὶ τὸ προσεγένετος αἴτιον, ὡς οἱ Ιατρῖνοι βούλονται, πάντως ἰσοιναμεῖ τότε τῇ ἐκ, καὶ ή ἐπέρα τῆς ἐπέρχεται τὴν γρῆσιν ἀντιλαμβάνει, ὡς τὸ Ἐκτησάμην¹⁵ ἀιθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, ταῦτὸν τῷ¹⁶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἀνήρ διὰ γυναικός, τούτεστιν ἐκ γυναικός. Ἔνθα τοίνυν¹⁷ ή ἐξ ἀπηγόρευται, δῆλον¹⁸ ὅτι καὶ ή αἰτία ταύτη συναπηγόρευται. Λείπεται ἀρχ τὸ ἐκ Πατέρος¹⁹ δι’ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον οὕτω λέγεσθαι²⁰ κατὰ τὸν τῆς συνεκπυγμένης θεολογίας τρόπον, ὡς ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον δι’ Υἱοῦ φανεροῦσθαι ή γνωρίζεσθαι ή ἐκλάμπειν ή πεφηνέγαι νοεῖσθαι. « Τοῦτο γάρ, φησὶν « ὁ μέγας Βασιλεὺς, γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν « ὑπόστασιν ἴδιότητος σημείον ἔχει, τὸ μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ οὖν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, * καὶ ἐκ τοῦ « Πατέρος²¹ ὑφεστάναι ». Τοῦτ’ ἀρχ²² καὶ τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ βούλεται, τὸ μετ’ αὐτοῦ γνωρίζεσθαι· καὶ γάρ οὐκ ἄλλη²³ τις ἴδιότης ἀποδέδοται τοῦ Πνεύματος ἐνταῦθα πρὸς τὸν Υἱόν, η τὸ μετ’ αὐτοῦ

capite ait^a: « Ex Filio Spiritum non dicimus, « Spiritum vero Filii nominamus, et per Filium « manifestari nobisque suppeditari confite- « munt ». Et rursus idem auctor, capite decimo tertio^b: « Spiritus Filii, non ut ex ipso, sed ut « per ipsum ex Patre procedens; solus enim « causa Pater ». Et in epistola ad Jordanem prope finem^c: « Spiritus personaliter subsi- « stens, spiraculum et productum, per Filium « vero, non autem ex Filio, ut Spiritus oris « Dei Verbi enuntians ». Demum in oratione de Dominici corporis sepultura ait^d: « Spi- « rus sanctus Dei et Patris, ut ex eo proce- « dens; qui et Filii esse dicitur utpote per « illum suppeditatus creaturisque communi- « catus, non autem quod ex ipso existentiam « habeat ». Manifestum enim est, praepositionem *per*, ubi mediationem deno- « dat causamque proximam, quemadmodum Latini volunt, prorsus idem valere ac praepositio *ex*, alteramque pro altera usurpari; sicut illud^e: *Possedi hominem per Deum*, idem est atque *ex Deo*, et *vir per mulierem*^f, hoc est *ex muliere*. Cum igitur praepositio *ex* exclu- « ditur, tum liquet ipsam causam cum ea excludi. Relinquitur ergo, ut eatenus ex Patre per Filium procedere Spiritus sanctus dicatur secundum accuratiois theologiae rationem, quatenus Spiritus ex Patre procedens per Filium manifestari vel cognosci vel effulgere * f. 503v, vel apparere intelligitur. « Hoc enim signo, « inquit magnus Basilius^g, declaratur illius « secundum hypostasin proprietas, quod post « Filium et cum Filio cognoscitur, et quod ex

1. καὶ μεταδίδοσθαι om. E. — 2. πρὸς τὸ N. — 3. πρόβλημα πατρὸς QN. — 4. θεόσιμον absque ταρῆν M. — 5. λόγῳ : ἔγων (Q. — 6. εἰναι om. E. — 7. φανερούμενον : χορηγούμενον II. — 8. Ad verba ἀλλ’ οὐκ ἔξ αὐτοῦ hoc scholion ad marg. habetur in M : ἐκ διαιρέτρου ἀντιχατικῶς ἀντικείμενον τῷ Ιατρινῷ δόγματι καὶ τῷ νῦν συντεθέντι φεύδει καὶ ματαίῳ δρῳ. — 9. ἔχον ex ἔχων corr. P. — 10. ἐκτησάμην A. — 11. τὸ Q. — 12. τοίνυν : νῦν (Q. — 13. δῆλον ὅτι — συναπηγόρευται ad marg. eadem manu P. — 14. ἐκ τοῦ πατρὸς E. — 15. οὕτω λέγεσθαι om. M. in quo ad marg. hoc additum est scholion : ἐπιστομηθέντες ἐγκαλυψθεσσαν λοιπὸν ἐπὶ τούτοις λατίνοι καὶ οἱ νῦν ἀκολουθήσαντες αὐτοῖς προσδέται. — 16. Omissio ex τοῦ πατρὸς habetur in E : quae verba ex infra diecēdis assumpta hoc loco nihil plane significant. — 17. ἀρχ A. — 18. καὶ γάρ οὐκ ἄλλη — η τὸ μετ’ αὐτοῦ γνωρίζεσθαι om. QE.

a) *Ibid.*, c. 832 B-833 A. — b) *Ibid.*, c. 849 B. — c) *P. G.*, I. 95, c. 60 D. — d) *P. G.*, I. 96, c. 605 B. — e) *Gen.* IV, I. — f) *Gal.* IV, 4. — g) *P. G.*,

I. 32, c. 329 C. Cf. *Alliains, Undiciale synodi Ephesinae, Romae*, 1661, p. 507.

« Patre subsistit ». Illud igitur sibi vult vocabulum *per Filium*, scilicet cum *Filio cognosci*. Neque enim alia quaedam proprietas *Spiritus sancti* ad *Filiū* hoc loco assignatur, nisi quod cum eo cognoscitur, neve alia ad Patrem, nisi quod ex eo subsistit. Itaque, si proprium cum eo, cuius est proprium, aptissime convertatur necesse est, non aliam profecto habitudinem ad *Filiū* habet *Spiritus sanctus*, nisi quod cum eo cognoscitur; non aliam ad Patrem, nisi quod ex eo subsistit. Neque igitur ex *Filiō* subsistit vel esse habet *Spiritus sanctus*: quid enim prohibuit, quominus *per Filium* procedere diceretur *Spiritus sanctus*, quemadmodum *per Filium* omnia dicuntur esse facta? Sed illud quidem dicitur, praepositione *per pro ex usurpata*; hoc vero nullo modo, nec quisquam invenire uspiam poterit *Spiritum per Filium* dici, nulla *Patris* facta mentione, sed *ex Patre per Filium* dicitur: quod causam quidem haud necessario tribuit *Filio*. Idcirco verbum illud *ex Filio* omnino non occurrit ac perspicue proscriptitur.

2. Dicta vero Occidentalium *Patrum* atque doctorum, quae causam *Spiritus sancti Filio* tribuunt, nec cognosco (neque enim translata unquam sunt in nostram linguam, neque ab oecumenicis synodis probata fuerunt), nec recipio, hac nixus conjectura, ea corrupta esse aique supposita, tum multis aliis de causis, tum ob prolatum heri et nudius tertius ab illis volumen septimae oecumenicae synodi, definitionem continens cum additamento in symbolo; quod cum recitaretur, quanta eos verecundia suffuderit, norunt qui tum praesentes fuerunt. Verum neque contraria oecumenicis synodis et communibus carumdem decretis, immo nihil omnino quod non consentiat orientalibus doctoribus scripserunt *Patres* illi, nihil quod non plane iisdem cohaereat, prout ex multis aliis illorum dictis demonstratur. Quocirca periculosa eiusmodi

γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἄλλη τι; πρὸς τὸν Πατέρα¹, ἡ τὸ ἐξ αὐτοῦ ὑρεστάναι. Εἰ τοίνυν² τὸ ἴδιον ἀκριβῶς³ ἀντιτρέψειν ἀνάγκη πρὸς τὸ οὖ ἔστιν ἴδιον, οὐκ ἄρα σχέσιν ἔτεραν πρὸς τὸν Γίλον ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡ τὸ μετ' αὐτοῦ γνωρίζεσθαι, καθάπερ πρὸς τὸν Πατέρα, τὸ ἐξ αὐτοῦ ὑρεστάναι. Οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ Γίλον ὑρέστηκεν οὐδὲ τὸ εἶναι ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπεὶ⁴ τί ἐκόλυε δι' Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃσπερ δι' Υἱοῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι⁵ λέγεται; Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν λέγεται, τῆς δια χειμένης ἀντὶ τῆς ἐκ τοῦτο δὲ οὐδαμῆς, οὐδὲ ἂν εὔροι τις οὐδαμοῦ⁶ χειμενον οὕτω⁷ γινομένης τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἐκ Πατρός δι' Υἱοῦ λέγεται. Τοῦτο δὲ τὴν γένεσιν οὐκ ἐξ ἀνάγκης τῷ Υἱῷ διδωσιν διὰ τοῦτο⁸ καὶ τὸ ἐξ Υἱοῦ καὶ⁹ παντελῶς οὐκ εὑρηται καὶ καθαρῶς ἀπηγρευται.

2. Τὰς δὲ τῶν δυτικῶν πατέρων καὶ διδασκάλων¹⁰ φωνάς, αλλ'¹¹ τὴν αἵτιναν τοῦ Πνεύματος¹² τῷ Υἱῷ διδάσκειν, οὐτε γνωρίζω (καὶ γάρ¹³ οὐδὲ¹⁴ μετεθλήθησάν ποτε πρὸς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, οὐδὲ¹⁵ ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἐθοικιάσθησαν), οὐτε παραδέχομαι, τεκμαχιρύμενος; διτὶ διεφθαρμέναι εἰσὶ καὶ παρέγγραπτοι διά τε πολλῶν ἄλλων καὶ διὰ τοῦ γένεσιν καὶ πρώτην προενεγένετος¹⁶ παρ' αὐτῶν βιβλίου τῆς οἰκουμενικῆς Ἐθόμης¹⁷ συνόδου τὸν ὄρον ἔχοντος μετὰ τῆς¹⁸ ἐν τῷ¹⁹ συμβόλῳ²⁰ προσθήκης· ὅπερ ἀναγνωσθέν, διπόσην αὐτῶν²¹ αἰσχύνην κατέχεεν, ἵστασιν²² οἱ τότε παρόντες. Ἀλλ' οὐδὲ ἂν²³ ἐναντία τῆς οἰκουμενικᾶς συνόδους καὶ τοῖς κοινοῖς αὐτῶν δόγμασιν, οὐδὲ ἂν²⁴ δλῶς θεόμφωνα τοῖς ἀνατολικοῖς διδασκάλοις; ἔγραψαν οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι, οὐδὲ αὐτοῖς²⁵ ἀνακάλουσι, καθάπερ δι' ἄλλων πολλῶν ἐκείνων φητῶν²⁶ ἀποδείκνυται. Διτὶ τοῦτο τὰς τοικύτας ἐπικινδύνους φυνάς περὶ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐκπορεύσεως ἀθετοῦ²⁷, καὶ

1. πατέρες : πνεύμα Q. — 2. εἰ τοίνυν — τὸ ἐξ αὐτοῦ ὑρεστάναι οὐκ. E. — 3. ἀκριβῶς — ἔστιν ἴδιον οὐκ. Q.

4. ἐπεὶ τι — τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ. QE. — 5. γενέσικι Λ. Ήσοι loco marg. adscriptum in M: κακήστως; ἀνθρώποις τοῦ θεοῦ, φύλακηστατα. — 6. κείμενον οὐδαμοῦ Q. — 7. ἀντω P. — 8. διὰ τοῦτο — τοῦ πνεύματος τῇ υἱῷ οὐκ. A: καὶ αὐτεὶ διὰ τοῦτο αἰτ. N. — 9. καὶ αὐτεὶ παντελῶς οὐκ. QH. — 10. πατέρων καὶ οὐκ. QMNPE. — 11. ἐξ M. — 12. τοῦ πνεύματος οὐκ. E. — 13. καὶ γάρ — ἐδοκιμάσθησαν οὐκ. E. Scholion in Q: τοιοῦς; γάρ ἐπεκεν συνηθαιστοντο σύνδομοι, εἰ διδήσαντες τοιούτων μᾶς ἐθεύλετο. — 14. οὐδὲ MII: οὐδὲ εἰτε. — 15. προσενεγένετος PE. — 16. Ἐθόμης οὐκ. PQ. — 17. καὶ τῆς II. — 18. τῷ οὐκ. QN. — 19. παμβόλου Q. — 20. αὐτῶν: αὐτοῖς QH. Scholion ad marg. in M: ὁμολογουμένως τότε καὶ ὡρ' ἐκτινῶν καὶ διπόσην ἀνθράκων κατῶν αγέδων ἐπὶ τούτῳ πατεπτύσθησαν καὶ ἀλεγθησαν οἱ παράνομοι. — 21. ἵσται Q. — 22. οὐκ οὐκ. H. — 23. ἀλλ' οὐδὲ ἀν H. — 24. οὐδὲ ἐκτινῶς P. — 25. φησῶν P. addito dein τοικύτας περὶ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος; ἐκπορεύσεως ἀθετοῦ²⁸, καὶ

συμφωνῶν¹ τῷ ἀγίῳ Δαμασκηνῷ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ²
τὸ Ηνεῦμα οὐ λέγω, καὶ διτισῶν ἔτερος τοῦτο
λέγειν δοκῆ³, οὔτε λέγω⁴ τὸν Υἱὸν τοῦ Ηνεύ-
ματος⁵ αἴτιον οὐδὲ προσόλεπα⁶, ἵνα μὴ δεύτερος
αἴτιος ἐν τῇ Τριάδι κακτεῦθεν⁷ * δύο αἴτιοι⁷ καὶ
δύο ἀρχὴ⁸ γνωρισθῶσιν⁹ οὐδὲ γὰρ οὐσιῶδες ἐνταῦθι
τὸ αἴτιον, ἵνα⁹ κατένω καὶ ἐν⁹ τοῖς τρισὶ προσώ-
παις ὑπάρχῃ¹⁰, καὶ διὰ τοῦτο¹¹ τὰς δύο ἀρχὰς
οὐδαμῆ¹² οὐδαμῆς οἱ Λατīνοι φεύξονται, μέγρις
ἀν τὸν Υἱὸν λέγοισιν ἀρχὴν τοῦ Ηνεύματος¹³ ή δὲ
ἀρχὴν προσωπικὸν ὑπάρχει¹³ καὶ διαχρίνον¹⁴ τὰ
πρόσωπα.

3. Κατὰ πάντα τοίνυν ἐπόμενος ταῖς ἀγίαις καὶ
οἰκουμενικαῖς ἐπτὰ συνόδοις καὶ τοῖς¹⁵ ἐν αὐταῖς
διαλαμψαὶ θεοσόφοις πατρόσι, « Πιστεύω¹⁶ εἰς
« ἕνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρα-
« νῦ καὶ γῆς, δρατῶν¹⁷ τε πάντων καὶ δοράτων¹⁸
« καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν¹⁹, τὸν Υἱὸν
« τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεν-
20 « νηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων¹⁹. φῶς ἐκ
« φωτός Ήδὺν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννη-
« θέντα, οὐ ποιηθέντα· δμοσίσιον τῷ Πατρὶ δι' οὖν
« τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τὸν ἀνθρώπους
« καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ
25 « τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Ηνεύματος
« ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπή-
« σαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ιοντίου
« Ηιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα· καὶ ἀνα-
« στάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ
30 « ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ καθεζόμενον ἐκ
« ὅδειῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐργάζεντο μετὰ
« δόξης κρίνας ζῶντας καὶ νεκρούς· οὐ τῆς βασι-
« λείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ Ηνεῦμα τὸ
« ἄγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωωποίον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς²⁰
35 « ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσ-
« κυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ
« τῶν προφητῶν. Εἴς μίνιν ἀγίαν καθολικὴν καὶ
« ἀποτολικὴν Ἐκκλησίαν. Ομολογῶ ἐν βάπτισμα

voces de sancti Spiritus processione reiicio,
atque una cum sancto Damasceno Spiritum ex
Filio nequaquam dico, licet alius qualiscunque
tandem id dicere videatur; neque dico Filium
Spiritus sancti causam prolatorem esse, ne
alterum in Trinitate principium, ac proinde
duae cause quoque principia intelligentur.
Neque enim quiddam essentialis hoc loco causa
significat, quod utpote commune tribus aequae
personis competit. Ac propterea dualitatem
principii nullo unquam pacto Latini effugient,
donec Filium dixerint sancti Spiritus princi-
pium: principium siquidem dos est personalis,
qua personae distinguuntur.

* l. 504.

3. Itaque in omnibus obtemperans sanctis et
oecumenicis septem synodis Patribusque a
Deo illustratis, qui in iisdem claruerunt,
« Credo in unum Deum, Patrem omnipoten-
« tem, factorem caeli et terrae, visibilium
« omnium et invisibilium; et in unum Domi-
« num Iesum Christum, Filium Dei unigeni-
« tum, et ex Patre natum ante omnia saecula:
« lumen de lumine, Deum verum de Deo
« vero; genitum, non factum, consubstantia-
« lem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui
« propter nos homines et propter nostram
« salutem descendit de caelis; et incarnatus
« est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: et
« homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis,
« sub Pontio Pilato passus, et sepultus est. Et
« resurrexit tertia die secundum Scripturas.
« Et ascendit in caelum: sedet ad dexteram
« Patris. Et iterum venturus est cum gloria
« indicare vivos et mortuos: cuius regni non
« erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum,
« et vivificantem, qui ex Patre procedit. Qui
« cum Patre et Filio simul adoratur et con-
« glorificatur; qui locutus est per Prophetas.
« Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam
« Ecclesiam. Confiteor unum baptismum in
« remissionem peccatorum. Et exspecto resur-

1. συμφωνῶ Q. — 2. οὐ ποτὲ οὐδὲ add. Q. — 3. δοκεῖ ΑQ, sed in Λ η add. supp. lin. : δοκῆ εἰς δοκεῖ
corr. M. — 4. λέγω : λέγει N. — 5. τοῦ πνεύματος οὐμ. E. — 6. αἴτιον οὐδὲ οὐμ. ΝΡQ : προσόλεπα Λ. —
7. δύο αἴτια Q. — 8. ίνα οὐμ. E. — 9. καὶ ἐν QΙΗΕ. — 10. ὑπάρχει Q. — 11. καὶ διὰ τοῦτο — προσωπικὸν
ὑπάρχει οὐμ. M. — 12. οὐδαμῆ οὐμ. Λ. — 13. ὑπάρχῃ N. — 14. διαχρίνον QE. — 15. καὶ ταῖς Λ. pauloque
post θεοφόρους, corr. tamen ad marq. in θεοσόφους. — 16. ἱστεῖο Μ. ονισσο π a rubricatore.
17. ἀράτων P. — 18. Post Ἰησοῦν Χριστόν habetur in E: καὶ λέγεται ὄνον, quin textus ipse symboli
afflatur. — 19. Post κιώνων habetur in N: θεῖν ίκ θεοῦ. — 20. Post τοῦ πατρὸς legitur in N: καὶ ἐκ
τοῦ θεοῦ!

« rectionem mortuorum. Et vitam venturi
« saceruli. Amen ».

4. Hoc sacrum fidei institutum ac symbolum, quod a prima et secunda oecumenicarum synodorum conditum, a reliquis deinceps confirmatum corroboratumque est, dum toto animo recipio et custodio, suscipio atque amplector una cum praedictis septem synodis illam etiam, quae post eas congregata, regnantibus Basilio pio Romanorum imperatore et sanctissimo patriarcha Photio, octava oecumenica dicta est. Haec praesentibus Ioannis beatissimi papae veteris Romae legatis, videlicet Paulo et Eugenio episcopis, et Petro presbytero et cardinali, confirmavit et promulgavit septimam oecumenicam synodum, eamque ceteris antea habitis adiungendam esse decrevit, restituto propriae sedi sanctissimo Photio, iisque condemnatis et anathemati subiectis perinde ac in anterioribus synodis oecumenicis, qui auderent additionem quamdam moliri vel detractionem aut quamlibet in praedicto symbolo mutationem. Nam « si quis, inquit^a, « praeter sacrum hoc symbolum aliud con-

^b L. 504 : « scribere ausus fuerit, aliquidve addere vel « detrahere, usurpato definitionis nomine, is « damnatus esto, et a quavis christianorum « societate sciunctus ». Eadem omnino Ioannes papa in sua ad sanctissimum Photium epistola uberioris et clarius pronuntiat de istiusmodi ad symbolum additamento. Canones etiam ab illa synodo editi sunt, qui in libris omnibus canoniciis reperiuntur.

5. Quare secundum sanctiones cum istius, tum aliarum synodorum, quae ante eandem habitae sunt, cum sacrum fidei symbolum intactum, prout editum fuit, custodiendum

« εἰς ἄρεσιν ἀμαρτιῶν· προσδοκῶν ἀνάστασιν « νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰώνος, ἀμήν ».

4. Τοῦτο τὸ ιερὸν τῆς πίστεως μάθημά τε καὶ σύμβολον, τὸ παρὰ μὲν τῆς πρώτης¹ καὶ δευτέρας τῶν σύνδων ἐκτεθέν, πα; ἀ δὲ τῶν λοιπῶν κυρω- 5 θέν² καὶ βεβαιωθέν, ὅλη ψυχῇ δεγόμενος καὶ φυλάττων³, ἀποδέχομαι καὶ ἀσπάζομαι πρὸς ταῖς εἰρημένας ἑπτὰ συνόδους καὶ τὴν μετ' αὐτὰς ἀθροισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς Βασιλείου⁴ βασιλέως Πομπαίων καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Φωτίου,¹⁰ τὴν καὶ⁵ οἰκουμενικὴν διγόνην δονομασθεῖσαν, ἥ⁶ καὶ⁷ τῶν τοποτηρητῶν⁸ παρόντων Ἰωάννου τοῦ μακαρίου πάπα⁹ τῆς πρεσβυτέρας Πώμης Ηαύλου καὶ Εὐγενίου τῶν ἐπισκόπων καὶ Πέτρου πρεσβυτέρου¹⁰ καὶ καρδιναλίου¹¹, ἐκύρωσε μὲν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ ταῖς πρὸ¹² αὐτῆς συντάττεσθαι διοιρίσατο¹³, ἀποκατέστησε δὲ¹⁴ τῷ οἰκείῳ θρόνῳ τὸν ἀγιώτατον¹⁵ Φώτιον, κατέκρινε δὲ καὶ ἀνεθεμάτισε¹⁶, καθάπερ καὶ αἱ πρὸ αὐτῆς οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, τοὺς τολμηταὶς προσθήκην τινὰ καινοτομεῖν¹⁷ ἥ οὐαίρεσιν¹⁸ ἥ ὅλως¹⁹ ἔναλλαγήν ἐπὶ τῷ προρρηθέντι συμβόλῳ. « Εἴ τις γάρ²⁰ φησί, « παρὰ τοῦτο²¹ τὸ ιερὸν²² τὸ σύμβολον τολμήσει ἔτερον ἀναγράψασθαι²³ ἥ²⁴ « προσθεῖναι²³ ἥ θρελεῖν, καὶ θρόνον δονομάσαι ἀπο-²⁵ « θρασυνθεῖται, κατάκριτος καὶ πάσης γριτιανικῆς²⁶ « πολιτείας ἀπόδηλητος ». Τὰ δ' αὐτὰ καὶ δ πάπας²⁷ Ιωάννης πρὸς τὸν ἀγιώτατον²⁸ Φώτιον ἐπιστέλλων φησὶ πλαχτύτερον τε καὶ καθαρώτερον περὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ ταύτης προσθήκης. Λίτη ἥ σύνοδος καὶ²⁹ κανόνας ἔξεθετο τοὺς ἐν πᾶσι τοῖς²⁶ κανονικοῖς βιβλίοις εὑρισκομένους.

5. Κατὰ τοὺς ὄρους τοίνυν αὐτῆς καὶ τῶν²⁷ πρὸ αὐτῆς συνόδων τὸ ιερὸν τῆς πίστεως σύμβολον ἀκίνητον δεῖν φυλάττεσθαι κρίνων²⁸. ὡς ἔξεδόθη,³ καὶ οὖς²⁹ ἀποδέχονται συναποδεγόμενος³⁰, καὶ οὓς

1. τῆς πρώτης συνόδου καὶ τῆς δευτέρας ἐπ. Ε. — 2. κυροθέν P. — 3. φιλάτων N. — 4. Βασιλείου οὐμ. Α : βασιλέως Βασιλείου Q. — 5. καὶ post τὴν οὐμ. ΛΝΠQ. — 6. ἥ M : ἥ Q. — 7. καὶ sup. lin. P. — 8. τοποτηρητῶν Q.L. — 9. πάπας ΛΜΗ, itemque infra. — 10. πρεσβυτέρου : ἐπισκόπου Q. — 11. καρδιναλίου ΝΕ. — 12. πρὸ : πρὸς P. — 13. διορίσατο Q. — 14. δὲ οὐμ. Η. — 15. Ante Φωτίου οὐμ. πατριάρχην Q. — 16. ἀναθεμάτισε P. — 17. καινοτομήν N : οὐμ. Η. — 18. οὐαίρεσιν Λ. — 19. ἥ ὅλως — συμβόλῳ οὐμ. Ε, excepito Paro. — 20. γάρ οὐμ. Q. — 21. τοῦτο ex τοῦτον corr. P. — 22. ἀναγράψαι Q — 23. ἥ προσθηγαι Λ. — 24. τῷ οὐμ. Ε. — 25. καὶ sup. lin. P. — 26. τοῖς οὐμ. Α. — 27. τῶν οὐμ. Q : τὸν M. — 28. δεῖ φυ. τέλος Η. — 29. καὶ οὓς — συναποδεγόμενος οὐμ. Ε. — 30. ἀποδεγμένος Λ.

ἀποδίδολονται συναποδιδόμενος¹, οὐδέποτε εἰς κοινωνίαν προσδέξημει² τοὺς τολμήσαντας ἐν τῷ³ συμβόλῳ τὴν κακιστομίαν προσθεῖναι περὶ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, ἥως ἂν ἐμμένωσι τῇ τοικύτῃ κακιστομίᾳ: « δὲ γάρ κοινωνῶν » φησί « τῷ ἀκοινωνήτῳ, καὶ αὐτὸς⁴ ἀκοινωνήτος ἔστω ». Καὶ ὁ θεῖος Χριστός τομός ἐξηγούμενος τὸ Εἴ τις εἰαγγελίζεται ἡμῖν πιστὸν παρελάβετε, ἀπίθεμα, « Οὐκ εἶπε », φησίν, « ἐὰν ἐνστία καταγότινον τὸ πᾶν ἀνατρέψωσιν, ἀλλὰ κανόνι « μικρόν τι εὐαγγελίζονται⁵ παρ' ὁ παρελάβετε, καὶ τὸ τυχόν παρακινήσωσιν, ἀνάθεμα ἔστωσαν ». Καὶ ὁ αὐτὸς αὐθίς: « Οἰκονομητέον, ἐνθα μὴ παρανομητέον⁶ ». Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Λασκητικοῖς: « Φωνερὰ ἔκπτωσις πίστεως καὶ « ὑπερηφανίας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν⁷ τῶν μὴ γεγραμμένων, « τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ⁸ Χριστοῦ⁹ εἰπόντος: « Τὰ ἡμιὰ προσθέτα τῆς φωνῆς μονονάζοντει, « καὶ πρὸ τούτου¹⁰ εἰρηκότας Ἀλλοτρίῳ δὲ « οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται απ' « αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἴδασι τὴν φωνὴν τῶν « ἀλλοτρίων » καὶ ἐν τῇ πρὸς μονάζοντας¹¹ ἐπιστολῇ: « Εἴ τινες¹² τὴν ὑγῆν πίστειν¹³ προστίθενται δρμολογεῖν, κοινωνοῦσι δὲ τοῖς ἑτερόφωνοι, τοὺς τοιούτους, εἰ μετὰ παραγγελίαν μὴ « ἀποστῶσι¹⁴, μὴ μόνον ἀκοινωνήτους ἔχειν, ἀλλὰ « μηδὲ ἀδελφοὺς ὄνομάζειν ». Καὶ πρὸ τούτων¹⁵ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐν τῇ πρὸς τὸν¹⁶ θεῖον Πολύκαρπον τὸν Σμύρνης ἐπιστολῇ: « Πάτερ δὲ λέγων » φησί « παρὰ τὰ διατεταγμένα, κανόνια ἀξιόπιστος ἦ, « κανόνια¹⁷ νηστεύη, κανόνια παρθενεύη¹⁸, κανόνια σημεία « ποιῆ¹⁹, κανόνια προφητεύη, λύκος τοι φαίνεσθος ἐν²⁰

esse existimem, eos aequo recipiens, quos recipiunt, quosque abiiciunt, item abiiciens, nunquam in communionem eos admittam, qui praesumpserunt rem novam in sacro symbolo addere circa Spiritus sancti processionem, donec in eiusmodi novitate persistent. Nam « qui communicat, inquit^a, cum excommunicato, ipse quoque extra communionem « esto ». Et divus Chrysostomus ea explanans Pauli verba^b: *Si quis evangelizaverit vobis praeter id quod accepistis, anathema sit*, « Non « dixit, inquit^c, si contraria annuntiaverint, « aut totum evangelium subverterint; verum, « si vel paulum evangelizaverint praeter id « quod accepistis, si quidvis labefactarint, « sint anathema ». Et rursus idem: « Moderate ratione utendum, modo ne praevaricetur ». Et magnus Basilius in Asceticis^d: « Manifesta fidei desertio est ac superbiae argumentum, « aut quidquam respuere eorum, quae scripta sunt, aut inducere quidquam, quod scriptum non sit, dicente Domino nostro Iesu Christo^e: *Oves meae vocem meam audiunt, cum iam antea dixisset^f: Alienum autem non sequuntur, sed fugient ab eo, quia non noventerunt vocem alienorum*. Et in epistola ad monachos: « Si qui sanam fidem se profiteri simulent, communicent autem cum alterius opinionis hominibus, ii, nisi admoniti desistent, non solum communionis expertes habentur, verum ne fratres quidem nomineantur ». Et ante istos deifer ille Ignatius in litteris ad divum Polycarpum Smyrnensem: « Quicumque, ait, praeter constituta loquitur, * f. 18, licet fide dignus sit, licet ieiunet, licet vir-

1. συναποδιδόμενος Q. — 2. προσδέξομαι E: προς ομ. Q. — 3. ἐν τῷ M: ἐν τῷ Ιερῷ συμβ. II. — 4. καὶ αὐτὸς ομ. Q. — 5. εὐαγγελίζονται M, itemque παρελάβεται. — 6. ἐνθα μὴ παρανομητέον ομ. A, loco tamen νεκροῦ relicto. — 7. ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγρ. ομ. A: τι post ἐπεισάγειν iterum add. Q. — 8. ἡμᾶς Ιησοῦ οι. Q. — 9. χριστοῦ οι. Q. — 10. τούτου: τοῦ Q. — 11. μονάζονται Q. — 12. οἵτινες ΚΠΕ. — 13. πίστης Α. — 14. ἀποστῶσι Q. — 15. πρὸ τούτου E: Πάτερ δὲ θεοφόρος Α. — 16. τὸ θεῖον Π. — 17. κανόνια νηστεύη Q. — 18. παρθενεύει Q. — 19. ποιῆ ad marg. add. eadem manu P. — 20. καὶ add. ante ἐν Q.

a) Canon laudatus videtur esse secundus synodi Antiochenae, apud Piltra, *Juris ecclesiast. Graecorum*, t. I, p. 457. Item reperire est inter scholia ad canones apostolicos, *ibid.*, p. 421. — b) Gal, I,

9. — c) P. G., t. 61, c. 624. — d) P. G., t. 31, c. 680 A, in libello scilicet *De fide*, qui Photio teste olim ad *Ascetica* pertinuit. — e) Ioan. x, 27. — f. Ibid., 5.

« ginitatem servet, licet portenta faciat, licet prophetizet, eum pro lupo habeto, in ovilla pelle ovium perniciem patrante ». Ac quid opus est plura dicere? Omnes Ecclesiae doctores, cunctae synodi, universae divinae scripturae nos ad alterius sectae homines vitandos fugiendumque eorum communionem cohortantur. Quidni ego, hisce omnibus spretis, eos sequar, qui fictae pacis specie ineundam unionem contendunt, qui sacrosanctum Symbolum adulterant, Filiumque alteram sancti Spiritus causam autumant? Nam ceteras absurditates in praesentia praetermittit, quarum vel una satis fuerit causae, quare ab eis discedamus. Id ne accidat unquam, o bone Paraclite, neve adeo ipse a me et a sana sententia unquam aberrem, verum continuo et acriter tuam doctrinam beatosque viros a te inspiratos persecutus, tandem patribus meis apponar, hoc, si nihil aliud, abhinc reportans, rectam fidem.

« προθάτου διορ̄ προθάτων ψυχάν κατεργαζόμενος ». Καὶ τί δεῖ πολλὰ! λέγειν; « Απαντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδίσκαλοι, πᾶσαι αἱ σύνοδοι καὶ πᾶσαι αἱ θεῖαι γραφαὶ φύγειν τοὺς ἐτερόγρονας παράνοῦσι καὶ τῆς αὐτῶν κοινωνίας διέστασθαι. Τούτων 5 οὖν ἐγὼ πάντων καταφρονήσας, ἀκολουθήσω τοῖς ἐν προσγένεται πεπλασμένης εἰρήνῃς ἐνωθῆναι κελεύουσι; τοῖς τὸ ιερὸν καὶ² θεῖον σύμβολον κιθηλεύσασι καὶ τὸν Γίον ἐπεισάγουσι³ δεύτερον αἵτιον τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Τὰ γάρ λοιπὰ τῶν ἀποτημάτων ἐν τῷ γε νῦν ἔχον⁴, ὃν καὶ ἐν μόνον ξενὸν ἦν ἡμῖς⁵ καὶ τῶν δικτῆσαι. Μὴ πάθοιμι τοῦτο ποτε⁶, Ηράκλητε ἥγαθέ, μηδὲ οὕτως ἐμαυτοῦ καὶ τῶν καθηκόντων λογισμῶν ἀποπέσοιμι τῆς δὲ σῆς⁶ διδίσκαλίας καὶ τῶν ὑπὸ σου 1 ἐμπνευσθέντων⁷ μακαρίων ἀνδρῶν ἐχόμενος, προστεθείην⁸ πρὸς τοὺς ἔμοις⁹ πατέρας, τοῦτο¹⁰, εἰ μή τι ἄλλο¹¹, ἐντεῦθεν ἀποφερόμενος, τὴν εὔσεβειαν.

1. τὰ ποιῶά M. in quo ad marg. add.: αἰσχυνθεῖστωσαν οἱ κακιοτόμοι καὶ οἱ τῇ τῶν νῦν προσεμπλακέντες ἀγγέλοις, καὶ τὴν ἀληθῆ πετάνοιαν ἐπιδειξάτωσαν. — 2. ιερὸν καὶ om. QMNPE. — 3. ἐπισάγουσι PQ. — 4. ἔχον Q; ad marg. habetur in M: τὴν θύμον διηλαθή, καὶ νεκρὰν θυσίαν καὶ τὴν περὶ τὸ βάπτισμα κακιοτόμον, καὶ τὴν τοῦ περγατορίου φλυαρίν, καὶ τἄλλα; in Q: αἰνίττεται πορνείας; καὶ ἀρρενομανίας καὶ τἄλλα, εἰ ipsa scilicet vita quibus Graeci turpiter laborant. — 5. ποτε om. A. — 6. δὲ τῆς Q, ποικιλε καὶ om. — 7. ἐμπνευστέντων Q. — 8. προτεθείην Q. — 9. ἔμοις; ἔμοιτοι A. — 10. τοῦτο om. H. — 11. μή τι καὶ ἄλλο E; ὅδος Q.